

הרב שמואל דוד

תשובות בעל פה של הרב אהרן ליכטנשטיין

▪ הקדמה ▪ אורח חיים: ציצית; כיפה;
ברכות השחר; תפילה; ברכות; שבת;
מועדים: פסח; ספירת העומר; תשעה
באב; יום הכיפורים; סוכות; חנוכה; פורים
▪ יורה דעה: נידה; מילה; כיבוד הורים;
כבוד הבריות; פדיון הבן; צדקה ▪ אבן
העזר: הרחקה; אמצעי מניעה; כתובה;
תרומת זרע ▪ חושן משפט: זכויות יוצרים;
יציאה לחוץ לארץ

הקדמה

מו"ר הגאון הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל (להלן: הרא"ל) היה ראש ישיבה, ועיקר עיסוקו היה הוראת הש"ס והראשונים. הוא שלט בכל הש"ס, הן במסכתות "הישיבתיות" הן במסכתות הפחות נלמדות בישיבות, ובכל הראשונים, כולל אלו הנלמדים פחות בישיבות כמו הראב"ן וראבי"ה ועוד. באיזו ישיבה לומדים מסכתות ברכות ושבת וסוכה ונידה וכדומה על הסדר? באיזה כולל ישיבתי לומדים את מסכת יומא? בישיבה למדנו גם את המסכתות האלה לימוד ישיבתי מעמיק, אולם גם בלימוד המסכתות העוסקות ב"אורח חיים", שיש בהן הרבה הלכה למעשה בענייני יום יום, אבל בהלכה כמעט לא נגענו.

הרב גם לימד (בעיקר בימי שישי) מחשבת ישראל. גם מן השיחות אתו ידענו כי הוא מכיר היטב את כל ספרי היסוד. גם את ידיעותיו בזוהר הקדוש, הוא הסגיר מדי פעם.

זכורני שאמר פעם בערך כך: "אין פעם אחת שבזוהר כתוב לימוד תורה, אלא 'אשתדלא באורייתא', השתדלות, עיסוק בתורה, שקיעה בתורה!".

אולם הרב לא לימד "שולחן ערוך", והמעוט ללמד הלכה למעשה, ולכן היקף ידיעותיו לא בלט בתחום זה. משום כך, גם אנו, תלמידיו, כמעט ולא פנינו אליו בשאלות של הלכה, הלוא בשביל זה יש ספרי הלכה: "משנה ברורה" ו"ערוך השולחן" ו"כף החיים" ודומיהם ("ילקוט יוסף" ו"חזון עובדיה" ועוד ספרי הלכה למעשה שקיימים היום, לא היו אז).

אכן, מדי פעם ראינו גם את היקף ועומק ידיעותיו בהלכה. לדוגמה: בשיעור הפתיחה למסכת בבא בתרא, כאשר הרב השווה בין הש"ך ל"יורה דעה" לבין הש"ך ל"חושן משפט", נדהמנו משליטתו של הרב בכל ס"ק בש"ך בכל חלקי ה"שולחן ערוך", ותוך כדי השיעור בלט גם היקף שליטתו בנושאי הכלים האחרים של ה"שולחן ערוך".

גם בשיעורים בשבת אחר הצהריים, שעסקו לא פעם בשאלות הלכה למעשה, לאחר שהרב ניתח את סוגיית הגמרא עם הראשונים, הוא הזכיר את השיטות העיקריות בפוסקים, וראינו את יכולתו המדהימה לחבר בין רבי עקיבא איגר בעניין אחד לשיטתו בעניין אחר, וכך כמובן גם בשאר הפוסקים. ראינו את עומק הבנתו גם בשיטות הפוסקים. זה לא היה איסוף פוסקים. זה גם לא היה מערכה כנגד מערכה. זה כלל לא היה הכיוון. הרב עסק בסידור שיטות הראשונים והפוסקים ובהבנת שורש מחלוקתם, ולכן היה יכול להקיש מדעתם בעניין אחד לעניין אחר, וכשהיה צורך אף להכריע הלכה למעשה.

אזכיר עוד כי בהיותי בשנה השנייה או השלישית בישיבה, אחד החברים המבוגרים חזר משירות מילואים וסיפר כי לא ידע להשיב לשאלות חבריו בצבא בעניין מניעת היריון, אם מותר אם לא, ואם כן באלו אמצעים מותר לעשות זאת. פניתי אל הרב בבקשה ללמד שיעור בעניין זה, והרב העביר שיעור ב"ליל המשמר" של סוף זמן חורף, שיעור ארוך שבו ליבן הרב את סוגיית הגמרא, את שיטות הראשונים, ואף פירט את כל סוגי אמצעי המניעה, את יתרונותיו ההלכתיים ואת חסרונותיו של כל אמצעי, והכריע הלכה למעשה מהו סדר העדיפויות לשימוש בהם, ואלו מהם אסורים באופן מוחלט.

אספר עוד כי כאשר ראיתי בשנה השלישית בישיבה שאני אוהב את לימוד ההלכה ומקדיש לכך הרבה יותר זמן מן המקובל בישיבה, ניגשתי להתייעץ עם מורנו ורבנו, ואמרתי לו שאני רוצה ללמוד ש"ס בעיון עם כל הישיבה, ועם זאת אני רוצה ללמוד הלכה, וכמובן שאני רוצה ללמוד גמרא בבקאות, ותנ"ך ומחשבת ישראל, והתייעצתי עמו איך לכלכל את זמני. חששתי מאוד שיגביל מאוד את לימודי ההלכה. הרב הפתיע אותי, וענה כך: פחות מסדר שלם בעיון לא בא בחשבון, הלוא שאר התלמידים לומדים

תשובות בעל פה של הרב אהרן ליכטנשטיין

לכל הפחות סדר וחצי בעיון, ואתה צריך לעמוד בקצב. כמו כן, כיוון שאין אדם לומד אלא במקום שהוא חפץ, עליך להקדיש גם סדר שלם ללימוד הלכה. וכששאלתי אותו: ומה עם שאר מקצועות התורה? השיב הרב: זאת עליך להחליט בעצמך.

כשהתחלתי לכהן כרב בקיבוץ "ראש צורים", ופנו אליי חברים בשאלות הלכה בכל ענפי המשק, פניתי אל הרב וביקשתי ממנו רשות להעלות בפניו את השאלות. אמרתי לו שאני חש צורך בכיוונים ובדרכי הלימוד שקיבלתי בישיבה כדי להכריע בשאלות ציבוריות בכלל, ובשאלות חדשות שאין בהן מסורת של פסיקה בפרט. הרב נענה לי בחפץ לב, ומאז הייתי מגיע אל הרב גם לקבל את פניו ברגלים ולשאול, וגם לבוא באמצע השנה בשאלות דחופות יותר. לעתים, לפני שהשבתי לשואלי, ולעתים אחר שעניתי, ורק ביקשתי לבדוק עם הרב אם פסקתי נכון אם לאו.

בין היתר הבאתי פעם את הרב לרפת ולמכון החליבה, כדי שיראה את צינורות החלב או המים כדי לדעת להשיב מה מותר להפעיל כשצינורות יוצאים ממקומם ויש להרכיבם מחדש. הרב כמובן נענה בחפץ לב, סייר במכון החליבה, ומשם חזרנו לישיבה ללמוד מה לעשות בכל אחד מן הצינורות, אם התפרקו בשבת.

כששאלתי את הרב על טלטול חלב שנחלב בשבת, אם הוא מוקצה כדין ביצה שנולדה ביום טוב אם לאו, הרב הפנה אותי מיד אל חידושי הרמב"ן וחידושי הר"ן ועוד, כאילו הוא עסק בכך רגע קודם לכן. ראיתי לפניי את גדלותו, את התמדתו. ראיתי לפניי את גדול התורה שבדור.

הרב שמח מאוד כשהוצאתי לאור את ספר השו"ת הראשון שכתבתי, "מראש צורים" (התשמ"ח). בפתחת הספר, צירפתי את מכתב הברכה האוהד שכתב לי. הוא האמין בעיסוק בהלכה מתוך שקיעה בסוגיות כדי להסיק הלכה למעשה אליבא דשמעתא. רק כאשר ממהרים ואין זמן, פותחים ספרי קיצור. לכן, גם בהיותי בעפולה, כשכתבתי את ספרי הראשון על המנהגים, ובאתי לתת לרב עותק של הספר, ואמרתי כמה מילות התנצלות על שהספר אינו עוסק בשאלות כבדות העומדות ברומו של עולם, השיב לי הרב כי מנהג ישראל הוא עניין חשוב, וראוי שרב קהילה יעסוק במציאת מקור למנהגים, כי מתוך כך ידע להדריך את קהילתו, ושאיני צריך להתנצל על עיסוקי בזה.

עם זאת, הלכה למעשה, הרב התבטל בפני מו"ר הרב עמיטל, עמיתו בראשות הישיבה. והסביר לי את הטעם לדבר בנו, הרב משה ליכטנשטיין, המכהן כיום כאחד מראשי הישיבה, שהוא חושב שמשום שאביו לא עסק כל כך בהלכה למעשה, הוא לא קיבל מרביותו מסורת ברורה בהלכה. לכן, גם אם על פי ניתוח השיטות, יחשוב הרב שיש לפסוק באופן אחד, אם הרב עמיטל פוסק אחרת, אין זה כי אם יש לרב עמיטל מסורת

אחרת באשר לפסק ההלכה. ולמסורת ולמנהג נתן הרב משקל גבוה מאוד בהלכה למעשה.

מיום פטירתו של הרב זצ"ל, נותרתי יתום ממורה ורב. עם מי אתייעץ? את מי אשאל? מי יקבלני במאור פנים ובשמחה כמוהו? ממי אשמע סברות משיבות נפש? חבל על דאבדין ולא משתכחין. תהא נשמת הרב צרורה בצרור החיים.

להלן קובץ תשובות לחלק מן השאלות שהשיב לי הרא"ל, שרשמתי אותן לאחר פטירתו.

אורח חיים

ציצית

שאלה: מדוע הרב מוציא ציצית רק מעט מאוד מחוץ לבגד?

תשובה: כל רבותי שהתחנכתי אצלם, שהיו גדולי עולם, מעולם לא הוציאו ציציות מחוץ לבגד. מאידך, כיום כל בר בי רב דחד יומא ציציותיו מתנפנפות ברוח. לכן עשיתי מעין פשרה.

שאלה: האם חובה ללבוש טלית קטן בעת משחק, כגון על ידי לבישת גופייה-ציצית?

תשובה: לא. אנו לובשים טלית קטן במשך היום כדי לחייב את עצמנו במצווה, אך אין זה אומר שאין זמן פנוי ממנה, ובהחלט בזמן משחק ניתן לפשוט את הטלית קטן, ואיננו צריכים לחייב את עצמנו ללבוש גופייה-ציצית.

שאלה: האם ההוכחות לכך שהתכלת מופק מן הארגמון הן משכנעות? ומדוע הרב אינו מטיל תכלת בציציותיו?

תשובה: הראיות בהחלט משכנעות, אולם אני נמנע, משום שרבותי לא הטילו תכלת. אולם הלוּבש ציצית תכלת אינו נחשב כחוטא ביוהרא.

כיפה

הרב: מעולם לא אמרתי לבני או לתלמידי איזה סוג כיפה לחבוש.

ברכות השחר

שאלה: האם יש מקום שנשים תברכנה "שלא עשני איש" במקום "שעשני כרצונו"?

תשובות בעל פה של הרב אהרן ליכטנשטיין

תשובה: ברכה כזו ודאי תעשה "נחת רוח לנשים", אולם אין נכון לעשות כן, משום שעדיין מעמד הגברים גבוה יותר: הגברים משתכרים יותר, יש חברי כנסת וחברי דירקטוריונים גברים הרבה יותר מנשים, ולכן הנשים אינן יכולות לברך "שלא עשני איש".

שאלה: ובעוד חמישים שנה, אם יהיה שוויון בתפקידים ובמשכורות, האם אז יוכלו הנשים לברך "שלא עשני איש"?

תשובה: תשאל את הפוסק שיהיה אז.

תפילה

שאלה: האם שליח הציבור חייב לחזור על כל קטע ששרים אותו?

תשובה: כן, אך אין להילחם על כך. ראה את הרב עמיטל, שאינו אומר בקול רם "מודים", ובודאי כך ראה את רבותיו נוהגים.

ברכות

שאלה: חכמים קבעו את ברכת "הטוב והמטיב" רק על הולדת בן, כי ידוע כי הבת נחשבה בימים עברו כסוג ב"ת, האם היום ניתן לברך ברכה זו אף על הולדת בת?

תשובה: לא, אך מותר להשתמש בעצה של ה"משנה ברורה" ולברך "שהחיינו" כדין מי שאינו רואה את חברו שלושים יום.

הערה: כתב לי תלמיד חכם ששאל את רבנו בתקופה מאוחרת יותר וכי רבנו הורה שראוי לברך "הטוב והמטיב", ושאף הורה לו לעשות כן (פעמיים, פעם באופן שלא הייתה הלכה למעשה, ופעם שנייה לאחר לידת בתו של אותו תלמיד חכם, והורה לו הלכה למעשה), שיברכו הוא ואשתו על הולדת הבת.

טבילת פת המוציא במלח: פעם הרב הגיע באיחור לארוחת הצהריים בישיבה, ולא היו תלמידים בחדר האוכל. הרב נטל את ידיו, וכאשר הגיע לשולחן וראה שאין מלח, עבר בין כל שולחנות חדר האוכל וחיפש מלח כדי לטבול בו את הפת.

ספק ברכות להקל: שאלתי את הרב שאלה שהיה בה גם ספק על ברכה. הרב השיב שיש לברך אותה. שאלתי: והלוא ספק ברכות להקל? והרב ענה: למי שיש לו ספק. היינו, אם הדבר ברור לך, גם אם יש דעות אחרות, אין כאן ספק.

שבת

שאלה: האם צריך להחמיר, כמו שעולה מן הרשב"ם בפרק ערבי פסחים, ולא להביא לשולחן את הסעודה עד אחר הקידוש, כדי שיורגש שהכול בא לכבוד הקידוש?

תשובה: הרב סולובייצ'ק ז"ל הקפיד מאוד על זה אף כשהתארח בבית מלון. אולם להלכה הלוא יש שיטות אחרות בראשונים, ועל פיהן אין להקפיד בעניין זה.

הנאה מאור חשמל שהודלק בטעות: במקום בו עומד היום מכון "צמת" וסניף בני-עקיבא, עמד בזמנו בית המדרש וחדר האוכל של הישיבה. מול זה ניצבות אשקוביות, דירות קטנטנות, אחת מהן שימשה את ראשי הישיבה בכואם לשבת לישיבה (אחת לשבועיים).

בהיותנו בתחילת שנה שנייה בישיבה, היה "טיש" עם הרב בדירה זו. נדחסנו לסלון, ואחד התלמידים שנשען על הקיר מחמת הצפיפות, הפעיל בגבו בטעות את המתג, והחשמל כבה. הלה, מרוב בהלה, הרים מיד את המתג, והחשמל חודש, וחלק מעמנו שקראו עד כניסת הרב הפסיקו לקרוא כדי שלא ליהנות מחילול שבת. הרב נכנס, ושאלנו אותו על כך, והוא השיב שחכמים גזרו דווקא על מזיד ושוגג, אולם כאן אותו תלמיד ידע כי היום שבת, וידע שאסור להדליק, אלא שעשה כן מחמת בהלה מחוסר מחשבה, וזה כלול בהגדרת "מתעסק", ומותר ליהנות מפעולה כזו.

שאלה: האם האשכנזים יכולים להקל לכתחילה כדעת הרמ"א ולהכניס לתנור אוכל שאינו מבושל לחלוטין?

תשובה: אם אפשר, כדאי להחמיר.

שאלה: ילדים אוהבים להרים ולחבק חתולי בית, האם בשבת יש מקום להתיר להם זאת מצד דין מוקצה?

תשובה: מדובר במחלוקת ראשונים באיסור מדרבנן, וגם הסברה נוטה שאין זה מוקצה, ולכן יש להקל ולהתיר לילדים מתחת לגיל מצוות להרים וללטף אותם (הראשון לציון הרב עובדיה יוסף ז"ל כתב: כיוון שהרא"ש הוא מן הסוברים להחמיר, והוא אחד משלושת עמודי ההוראה שסומך עליהם ה"שולחן ערוך", יש לפסוק כמותו ולאסור. לעומתו הראשון לציון, הרב מרדכי אליהו ז"ל, פסק להקל מחמת ספקא במוקצה שהוא מדרבנן. הרא"ל אינו פוסק להקל בספק דרבנן, אולם הוסיף שכאן הסברה נוטה להקל, ולכן התיר את הדבר, אולם רק לילדים).

לחצות כביש באופן שהנהג הנוסע ייאלץ ללחוץ על הבלם: כתב לי תלמיד חכם כי הרב אמר לו שהוא מקפיד לא לחצות כביש באופן זה, אף שיש טעמים להתיר.

תשובות בעל פה של הרב אהרן ליכטנשטיין

לכוון נהג ליעדו בשבת: נהג המבקש עזרה בשבת. אמר הרב לאותו תלמיד חכם כי לדעת הגרי"ד ראוי לכוון אותו, כדי שיעשה פחות מלאכות. אולם הרא"ל חשב שלא ראוי להיות מעורב בחילול שבת, ולכן ראוי להתחמק מכך.

מועדים - פסח

שאלה: האם כדאי להורות לאנשים שהאבק אינו חמץ, ושניתן לעבוד פחות קשה בהכנות לפסח?

תשובה: לא כדאי. יש לומר את האמת. עם זאת, יש מעלה גדולה בעיסוק במצווה מבחינת הקשר למצווה והקשר לדבר ה'.

גילוח בחול המועד: ידועה שיטתו של רבנו ושל חותנו הגרי"ד ז"ל, שהמתגלח כל השנה דבר יום ביומו, מצווה שיתגלח בכל יום אף בחול המועד, שלא יהיה מנוול בחג, וזאת מכמה סיבות, שהעיקריות שבהן: האיסור על תספורת הראש ותספורת שער הזקן וכיבוס במועד הוא משום שלא ייכנס מנוול לחג. ולא גזרו כיבוס על מי שיש לו רק חלוק אחד, כי חלוק מוכיח עליו. אף לגבי גילוח שלנו, יש לנו רק זוג פנים אחד, שמוכח שהתגלח בערב החג, וחזר והתכסה בזיפי זקן, ועל כן מותר להתגלח בחול המועד... ואם מותר, אזי אף מצוה שלא ייראה כמנוול בחג. כמו כן, חז"ל לא גזרו אלא על מלאכה שעושים אותה רק אחת לזמן מסוים, שמא ידחה אותה לחג, ולא גזרו על מלאכות שעושים אותן יום יום, כמו שלא אסרו רחצה במועד. כמו כן, הלוא אם הסתפר בערב החג, לא ייראה כמנוול בחול המועד. אולם לגבי גילוח למשעי הנהוג בזמננו, גם אם התגלח ערב החג, אם לא התגלח שוב, ייראה כמנוול במועד, ואיך ייתכן שיגזרו איסור בזה?! והוסיף כי בתשובת "איגרות משה", כתב טעמים להתיר, אך סיים כי ירא שמים לא יתגלח. ותמה עליו רבנו: אדרבה, יש להחמיר ולהתגלח כדי שלא יהיה כמנוול בחג.

מכל מקום, בהיותי צעיר בלא זקן, התכוונתי להתגלח במועד כהוראת הרב, אף על פי שהתארחתי בקהילה שנהגו בה איסור בזה, ואף לא העלו לתורה את מי שהתגלח בחול המועד. אולם אז חששתי משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, ושאלתי את רבנו, והוא השיב לי כי אלה אינם דברים המותרים, אלא דברים שהם בבחינת מצווה, ולכן הכלל הנזכר לעיל אינו תופס לגביהם, ועליי להתגלח. אולם הוסיף כי זאת בתנאי שהדבר לא יגרום למחלוקת.

ספירת העומר

גילוח לקראת שבת בספירת העומר: לדעת רבנו, מצווה להתגלח משום כבוד השבת. בפשטות, כבוד השבת, שהוא מדברי סופרים, עדיף על המנהג. והביא ראיות מדין תספורת בשבוע שחל בו תשעה באב, שכתבו כמה מן הראשונים להתיר להסתפר לקראת שבת, ושרק משום שאין מסתפרים כל שבוע, להלכה אין מסתפרים לקראת שבת. והביא ראיה מן התוספות, שהתירו להסתפר בתשעה באב שחל להיות ביום חמישי אחר חצות היום מפאת כבוד השבת, ואף על פי שלא נפסק כן, הלוא כאן אין מדובר בתשעה באב האסור מדינא בתספורת וגילוח, אלא במנהג שלא להתגלח בימי הספירה, ולכן ודאי שכבוד השבת דוחה את המנהג. והסביר גם על פי שיטת הגר"ד שמנהגי האבלות בספירת העומר מקורם בדיני אבלות של שנים־עשר חודש, שמותר לאבל להסתפר משיגערו בו חבריו, וכל אדם מגיע לשיעור גערה בזקן לאחר שבוע. על כן, לדעת הרב, מצווה על המתגלח כל השנה להתגלח לקראת שבת גם בספירת העומר. וכך נהג הוא עצמו הלכה למעשה.

שאלה: קטן שהגיע למצוות בימי הספירה וספר כל העת, האם ממשיך לספור גם לאחר שנעשה גדול?

תשובה: אף על פי שיש מי שהורו שיפסיק לספור, להלכה נכון הוא, וכך גם המנהג, שימשיך לספור.

תשעה באב

גילוח לקראת שבת בימי בין המצרים: למנהג האשכנזים הנוהגים איסור בתספורת וגילוח כל שלושת השבועות שבין שבעה־עשר בתמוז לתשעה באב, כפי שהסברנו לעיל לגבי ספירת העומר, הוא הדין, סבר הרב, שמצווה להתגלח גם לקראת השבתות שבין המצרים. וכך נהג הלכה למעשה. אולם לימים מצא "סמך שלא להתגלח", ונמנע מאוד מלהתגלח בימי בין המצרים, אף לקראת שבת.

שאלה: האם מותר לאדם להתפלל יחף לגמרי בתשעה באב?

תשובה: בכל מקום שנוהגים ללבוש סנדלים בלא גרביים, מצד גילוי הרגל זה נקרא יחף, וממילא במקום כזה יכול גם להתפלל בתשעה באב וביום הכיפורים.

יום הכיפורים

שאלה: האם מותר להקל לחולה בדלקת בדרכי השתן, שצריך לשתות עשרים כוסות, לא לשתות בשיעור (40 סמ"ק) כל תשע דקות או כל ארבע דקות, כי אם כל חמש שניות,

תשובות בעל פה של הרב אהרן ליכטנשטיין

וכך יוכל החולה לשתות את מה שהוא צריך במשך דקות אחדות ויוכל להיות בבית הכנסת?

השאלה מתבססת על:

שיטת הרמב"ם: במשקה, הזמן שבין שתייה לשתייה הוא זמן שתיית רביעית. שיטת הגר"ח: רק מעוברת שהריחה שותה לשיעורין, מה שאין כן חולה, שהוא שותה כדרכו.

הצורך: חולה הצריך לשתות עשרים כוסות של 200 מ"ל בהפרש דקות אחדות, היינו 100 כוסיות של 40 מ"ל, אינו יכול להתפלל בציבור. לעומת זאת, אם נתיר לו לשתות אותן בזו אחר זו בהפרש כמה שניות, יוכל לשתות כמה כוסות לפני תפילת שחרית, כמה כוסות בהפסקה יזומה לפני הצהריים, עוד כמה כוסות בהפסקת הצהריים, עוד כמה כוסות בהפסקה יזומה אחר הצהריים, וכך יוכל להתפלל את תפילות היום הקדוש בבית הכנסת. מה שאין כן אם ישתה בהפסקות ארוכות יותר. וכיוון שרוב הציבור, כאשר יישאר בבית, לא יעסוק רק בתפילה ובתורה, אלא קרוב לוודאי יקרא עיתון וכיוצא בזה, יש מקום לכאורה להתיר לו להסתמך על הפוסקים הללו כדי שיוכל להתפלל בציבור.

תשובה: הרב סיפר כי כאשר אביו ז"ל היה חולה, שקל אפשרות זאת מהסיבות הללו, אולם לבו ממאן להתיר, ולדעתו צריך להחמיר ולהפסיק בשיעור של אכילת פרס בין שתייה לשתייה.

שאלה: האם מותר לנעול נעלי בד איכותיות (כגון "ניו באלאנס") שאין מרגישים בהן את הקרקע, והן שוות או אף עולות על נעלי עור?

תשובה: מותר, משום שהלכה כרוב הראשונים, שהאיסור חל רק על נעלי עור. אולם יש מקום להחמיר על פי שיטת הרמב"ם, שהאיסור על נעלי עור הוא משום שאין מרגישים בהן את הקרקע, וממילא גם בנעלי בד וכדומה, אם אין מרגישים את קושי הקרקע, ייתכן שאסור לנעול אותן ביום הכיפורים ובתשעה באב.

סוכות

שאלה: אני מתבייש לישון בסוכה עם חמי, האם יש לי דין מצטער, שהוא פטור מן הסוכה?

תשובה: כן.

שאלה: חייל שמחמת שירותו מעדיף לולב קצר, קיצץ את הלולב לגודל של מעט יותר מארבעה טפחים, ואז שם לב כי הלולב אינו גבוה מן ההדס והערבה אלא פחות מטפח, ואין לו "טפח כדי לנענע", ואת ההדס והערבה אינו יכול לקצץ, על כן אגד אותם כששורשי ההדס והערבה נמוכים מן הלולב, וממילא בראש הלולב נשאר יותר מטפח גבוה מהם: האם החייל נהג כהלכה?

תשובה: החייל נהג כהלכה מכמה טעמים: גם משום שאין חובה או מנהג לאגוד את המינים באותו הגובה וגם משום שנפסק להלכה כי האגד הוא רק להידור מצווה.

חנוכה

שאלה: כיום, שזמן כילוי רגל מן השוק הוא הרבה יותר מחצי השעה הכתובה בפוסקים וב"שולחן ערוך", האם לכתחילה יש זמן רב יותר להדליק? האם צריך להוסיף שמן כך שידלק בכל הזמן שעד כילוי רגל מן השוק, שהוא חמש ושש שעות לאחר צאת הכוכבים?

תשובה: כיוון שכתוב בגמרא "עד שתכלה רגל מן השוק", ברור כי הזמן הזה יכול להשתנות, והראשונים כותבים במפורש שהם נותנים דוגמה שנכונה לזמנם ומקומם, ובחלק מהם כתוב חצי שעה או שעה, היינו אין חצי שעה הלכה מוחלטת, ולכן כיום זמן זה מתאחר הרבה, בכל זמן זה קיים פרסום הנס, וצריך לשים שמן בכמות שתספיק עד שתכלה רגל מן השוק בזמן הזה.

פורים

שאלה: קריאת המגילה בליל פורים לאחר תענית אסתר תופסת את הציבור עייף ורעב מן התענית, ופורים הוא יום טוב. כמו כן, כשהציבור רעב, כל עיכוב גורם לתסיסה ולעצבנות, ונשאלת השאלה: האם מותר להביא עוגות ושתייה לצמים, כדי שיאכלו וישתו לאחר תפילת ערבית, בשעת ההכנות לקריאת המגילה?

תשובה: מותר.

שאלה: כחלק מקירוב עולים מברית המועצות לשעבר, ושאר ציבור שאינו דתי, חשבנו לקיים את קריאת המגילה במתנ"ס במקום בבית הכנסת ולאפשר לגברים ולנשים לשבת יחדיו (כדי שלא להרתיע אותם). האם קיים איסור בזה?

תשובה: אסור. כי יש בקריאת המגילה יסוד של קדושה ותפילה. מצוות קריאת המגילה היא לכתחילה בציבור, והיא במקום הלל, ולכן אסור לקרוא אותה לקהל מעורב של גברים ונשים.

יורה דעה

נידה

שאלה: האם מותר להעביר חפץ ברשות הרבים מיד הבעל ליד האישה ולהפך בזמן שחלים עליה דיני הרחקה?

תשובה: מותר. לעיני אנשים או במקום גלוי, ההושטה אינה מביאה לחיבה אסורה, ומשום צניעות ובושה, יש להתיר בהסתמך על המאירי שכתב כן.

שאלה: אישה מקבלת טיפול הורמונלי לפני הזרקת זרע, והביוץ הוא לפני הטבילה. הרופא מבצע את מלאכתו, אולם לכאורה יש לחשוש לפולטת שכבת זרע שסותרת ספירתה. האם האישה צריכה לדחות את טבילתה בשלושה עד חמישה ימים?

תשובה: בגמרא יש מחלוקת אם פולטת זרע היא בגדר רואה או בגדר נוגעת. וכיוון שנפסק שהיא בגדר רואה, נראה כי בהזרקה אין לה דין פולטת, ואינה צריכה לדחות את הטבילה.

שאלה: אילו היו מפתחים מכשיר היודע להבחין על העד אם הדם הוא מן המקור אם לאו, האם היה ניתן להסתמך עליו?

תשובה: יש כאן שתי שאלות. השאלה האחת: עד כמה אנו סומכים על המצאות חדשות, ובעניין זה יש לי דעה נחרצת, שכל שיש אמינות מוחלטת למכשיר, מותר וראוי לסמוך עליו. השאלה השנייה היא בנושא מיוחד זה, וגם כאן התשובה היא כן.

מילה

שאלה: הרופא ממליץ למול מיד תינוק שיש לו מום בלב, כי לדעתו אין כל סכנה במילה, וגם כי לאחר הניתוח ההחלמה היא ארוכה, ויהיה צורך לדחות את המילה בכמה חודשים. מה לעשות?

תשובה: לדחות את הברית עד אחרי הניתוח, ולבצע את המילה רק כאשר התינוק בריא ושלם, לפי שכבר כתב הרמב"ם כי את החיים אי אפשר יהיה להחזיר, ולעומת זאת ברית שלא התקיימה בזמנה, ניתן לבצעה תמיד.

כיבוד הורים

שאלה: שאלתי על פרטים מסוימים בהלכות כיבוד הורים, שנראה היה כי רוב הציבור אינו מקפיד עליהם, כגון עמידה בכל פעם שהאב נכנס לחדר.

תשובה: היום כל האבות מוחלים על כבודם, ולכן אין צורך להקפיד על פרטי ההלכות.

כבוד הבריות

שאלה: בשיחה עם שלושת רבני הקיבוצים בגוש עציון, אמר הרב כי כמעט ואין בפוסקים היתר של כבוד הבריות, וסיפר כי הגר"ד זצ"ל התיר לא פעם מחמת כבוד הבריות, אך לא אמר שזה הטעם, ו"עטף" את ההיתר בנימוקים אחרים.

פדיון הבן

שאלה: התלבטתי בעניין ילד שנולד מתרומת זרע מנכרי, אם להמתין שיפדה את עצמו כשיגיע למצוות בגיל שלושה עשרה ויום, או כיוון שמדובר במשפחה שאינה דתית, הילד עלול שלא לפדות את עצמו כלל, ולכן הצעתי להקים בית דין ולפדות את התינוק ביום השלושים ואחד. מה לעשות?

תשובה: אם לא היה חשש שהילד לא יפדה את עצמו, היה צריך להמתין שיפדה את עצמו. אבל מחמת החשש כדאי לפדותו על ידי בית דין.

שאלה: עולים מברית המועצות שאינם יודעים כלום על יהדותם, ונולד להם בן בכור, ולימדו אותם שיש לעשות פדיון הבן, והשאלה הייתה אם לפדותו בברכה, כי יש ספק שמא הוא פטור מפדיון הבן, אם הוריו מזרע כהונה או לוייה.

תשובה: אף על פי שספק ברכות להקל, כיוון שוודאי צריך לעשות פדיון, כי רוב העם אינו משבט לוי, ממילא הפדיון צריך להיות בברכה. ואמנם יש מקום לומר כי כיוון שמדובר בממון, אין הולכים בממון אחר הרוב, והמוציא מחברו עליו הראיה, וממילא הכהן צריך להביא ראיה שהורי הילד אינם משבט לוי כדי לקבל את הפדיון, וכיון שאין לו ראיה זו, אין צורך לא בפדיון וממילא בוודאי לא בברכה. בכל זאת, כיוון שמדובר במצווה, והרוב הוא ודאי ומוחלט, ממילא יש לפדות אותו בברכה.

נ"ב: עם זאת, לאחר שהרב השיב, נכנס לחדרו הרב עמיטל ז"ל, הרב שאל אותו לדעתו, והרב עמיטל אמר שיש לפדות אותו בלא ברכה. מיד הרא"ל ביטל את דעתו, והורה לפדות אותו בלא ברכה. לימים הסביר לי הרב משה ליכטנשטיין, שכיוון שהרב לא הרבה לעסוק בפסיקה, לא הייתה לו מסורת מוצקה של פסיקה הלכה למעשה, ומשום כך ביטל את דעתו מפני הרב עמיטל, שהיה בקי מאוד בספרי האחרונים, ספרי פסיקה ושו"ת הלכה למעשה.

תשובות בעל פה של הרב אהרן ליכטנשטיין

צדקה

שאלה: אנשים הנרשמים במאגר הארצי של מח עצם עשויים להתבקש לתרום מח עצם לחולה לא יהודי, האם הדבר מותר?

תשובה: מה לדעתך היה אברהם אבינו עושה?

השבת: אדם שהכניס אורחים, בוודאי היה תורם להם מח עצם.

הרב: אז מה השאלה? ברור שמותר!

טרמפים: בזמנו, כשהרב היה נוסע, הוא היה לוקח ערביות בטרמפ מצומת הגוש לכיוון אלון־שבות או מאלון־שבות לצומת הגוש, והן לא היו עוצרות טרמפים, אלא הלכו בצד הדרך וחבילתן על שכמן, והרב מתוך גמילות חסדים היה עוצר להן ושואל אם הן צריכות טרמפ. וכך, אנו, תלמידיו, למדנו כי גמילות חסדים אינה עוצרת אצל יהודים אלא כוללת את כל בני האדם.

אבן העזר

הרחקה

ייחוד: הרב סיפר כי כאשר היה בחתונה בקיבוץ לביא בצפון הארץ, ביקשו ממנו מספר בנות טרמפ לירושלים. הוא התלבט מחמת דיני ייחוד, להחמיר אף בכמה נשים ואיש אחד, ואף שהדרך היא בכבישים מרכזיים ולא בכביש צדדי, ולבסוף הכריע להקל מחמת גמילות החסד שיש בדבר.

שאלה: האם אישה חייבת בכיסוי ראש בביתה כשבאים אליהם אורחים?

תשובה: מצד הדין, האישה פטורה מכיסוי ראש בביתה גם מול אורחים. אולם נהגו להחמיר.

שאלה: האם אישה חייבת בכיסוי ראש בבית הוריה, כאשר אביה ואחיה בבית?

תשובה: אינה חייבת.

מכנסיים לנשים: אין בעיה הלכתית בלבישת מכנסיים, אם אינם צמודים לגוף ממש.

אמצעי מניעה

שימוש בהם: בעיקרון מותר להרחיק לידות על ידי אמצעי מניעה שאינם גורמים להשחתת זרע. הגלולה היא האמצעי הבטוח ביותר גם מבחינת ההצלחה גם מבחינת הלכתית. בדרגה דומה עומד ההתקן התוך רחמי.

לפני לידת ילד ראשון: בני זוג, שהבעל לומד תורה והאישה לומדת מקצוע, שאם יהיו ריחיים על צווארם, לא יוכלו להתקדם בחיים, מותר להם להשתמש בגלולות לדחות את ההיריון, כשם שמותר לדחות את החתונה משום "ריחיים בצווארו ויעסוק בתורה?!". זאת ועוד. עדיף שידחו את ההיריון משידחו את הנישואין, ואם הם משתמשים באמצעים מותרים, ואינם דוחים את ההיריון לזמן ממושך אלא לתקופה קצובה, יש להתיר להם.

כתובה

נוסח עדות המזרח או אשכנז: הרא"ל סידר לי חופה וקידושין. תלמיד חכם שקרא את הכתובה העיר שאינה בנוסח עדות המזרח. הרב השיב לו: אז מה? הכתובה היא עניין של ממון. והחתן הסכים לה וחתם עליה!

תרומת זרע

שאלה: האם לזוג שהבעל לוקה בפריין מותר לקבל תרומת זרע מאחר? האם יש הבדל בין תורם יהודי לבין תורם גוי?

תשובה: חכמים גזרו כמה גזרות מחמת החשש שיישא אח את אחותו. לכן נראה כי כיוון שגם בתרומת זרע קיים חשש זה, יש לאסור תרומת זרע מיהודי. בגוי, החשש אינו קיים, ולכן התיר הגאון הרב משה פיינשטיין תרומת זרע מגוי. הוא סבל כתוצאה מהיתר זה הרבה רדיפות, אולם הלכתית הוא בוודאי צודק, ומי שרואה מול עיניו את הזוג שמשווע לילדים, צריך למצוא כל פתח אפשרי כדי להתיר את התרומה.

שאלה: רווקה מבוגרת, כבת 41, מבקשת היתר לקבל תרומת זרע מגוי כדי לזכות להיות אם, האם ניתן להתיר לה?

תשובה: אנחנו איננו ששים למצב שילד יגדל בלא אב, אך אי אפשר לראות את דמעתה ולחשות, ולכן כיוון שאין כאן איסור, הרי שמותר לה לקבל תרומת זרע מגוי, ורופא יזריק אותו, כמו שעושים לזוג נשוי.

שאלה: האם מותר לתרום ביצית לאישה שלא הצליחה לבייץ? האם מותר לקבל תרומת ביצית?

תשובות בעל פה של הרב אהרן ליכטנשטיין

תשובה: בתרומת זרע, החשש שיישא אח את אחותו הוא גדול. לעומת זאת, אין נוטלים ביצית אלא מאישה העוברת טיפול הורמונלי עבור עצמה, וזכתה ויש לה ביציות רבות, שחלקן אינן נצרכות לה. ממילא החשש שתתרום ביציות לכמה נשים, ויוולד מאחת מהן בן, ומאחרת תיוולד בת, והם יינשאו, חשש זה רחוק. לכן נראה כי אין לגזור איסור על תרומת ביצית. עם זאת, יש עדיפות לתרומת ביצית מנכרייה.

חושן משפט

זכויות יוצרים

העתקת שירים: האם מותר להעתיק שירים במקום לקנות את הקלטת או את הדיסק שלהם? האם מותר להוריד שירים או תכניות מן המרשתת (האינטרנט)?

תשובה: אם הבעלים מקפידים שלא יורידו את שיריהם מן המרשתת - אסור. על כן, כל זמן שהשירים או התכניות נמכרים, בוודאי הבעלים מקפידים, כי על ידי העתקות אין קונים מהם, ומונעים מהם להרוויח - אסור להעתיק.

אם הבעלים העלו בעצמם את השירים למרשתת, כיוון שהם יודעים שבני אדם נוהגים להעתיק, סימן שנוח להם בהעתקה, ומותר להעתיק. ואם אותם שירים כבר אינם נמכרים בחנויות - מותר להעתיק.

יציאה לחוץ לארץ

יציאה לביקור בקהילות בחוץ לארץ: הרב סיפר שנסע עם רעייתו לביקור בקהילות יהודיות שהושמדו בשואה. שאלתי את הרב: כמדומני כי שמעתי מהרב שיעור, ומסקנתו הייתה שאסור לצאת לחוץ לארץ.

תשובה: נכון, כך חשבתי, אך חזרתי בי באופן חלקי. כיוון שמותר לצאת לצורך פרנסה, והפוסקים כותבים כי גם מי שיש לו פרנסה, ורוצה בפרנסה טובה יותר, מותר לו לצאת לחוץ לארץ, אם בשביל כסף מותר לצאת, להכיר את קהילות ישראל ולרכוש ידע יהיה אסור!?